NEGACIJA U VREMENSKIM REČENICAMA S VEZNIKOM *DOK* U HRVATSKOME JEZIKU

Iva NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ

The subject of this paper is a syntactic and semantic analysis of negation in sentences with the subordinated time clause. This paper analyzes the position and semantic implications of negation in sentences which indicate the full simultaneity and borderline of the time course. Special emphasis is on the terminative sentences in which as a formal indication of a time incompatibility of actions in main and subordinated clause appears negation. According to some interpretations, negation in terminative time clauses is expletive (Kovačević 2004, Silić - Pranjković 2005, Zovko Dinković 2013), which means that the same meaning can be expressed with sentences with the affirmative predicates. With the examples of terminative sentences will be analyzed sentences with conditional and purpose meaning. The aim of this paper is to determine in which cases the negation of the terminative time clauses is expletive.

Key words: time sentences, full simultaneity, terminative sentences, sentence negation, expletive negation.

1. Uvod

U vremenskim rečenicama zavisna surečenica određuje vrijeme odvijanja procesa označena predikatom u glavnoj surečenici, pričem može označivati vrijeme koje je podudarno s vremenom osnovne surečenice (istodobnost ili simultanost) ili vrijeme koje nije podudarno s vremenom osnovne surečenice (neistodobnost ili sukcesivnost), tj. prethodnost (anteriornost) ili poslijevremenost (posteriornost). Označuje li se vremenskim rečenicama granica kakva vremenskoga tijeka, govori se o terminativnim ili graničnim vremenskim rečenicama (usp. Silić i Pranjković (2005: 336-337).

Na primjerima će se analizirati negacija[1] u vremenskim rečenicama s veznikom *dok* kojim se izriče potpuna istodobnost. Takve će se rečenice analizirati s obzirom na značenje glagola u funkciji predikata obiju surečenica, mogućnost

[1] Za nijekanje (su)rečeničnoga sadržaja u cjelini, što se na strukturnome planu obilježava niječnicom ispred ličnoga glagolskoga oblika odnosno glagola u neličnoj porabi ili na njemu (usp. Nazalević Čučević 2015), u analiziranoj je kroatističkoj literaturi naziv *rečenična negacija* najzastupljeniji (npr. Zovko Dinković 2007, 2013, Kovačević 2012, Nazalević Čučević 2015). Za nijekanje sadržaja kojega nepredikatnoga člana rečeničnoga ustroja rabit će se naziv parcijalna negacija. Uz njega se u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi rabi i naziv sastavnička negacija (usp Zovko Dinković 2007, 2013, Kovačević 2012).

BDD-A27192 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:04 UTC)

alterniranja veznika *dok* i *kad(a)* te s obzirom na mogućnost habitualizacije i nijekanja. Također će se analizirati primjeri negacije u terminativnim (graničnim) vremenskim rečenicama s istim veznikom koji označuje da se radnje osnovne i zavisne surečenice vremenski ne podudaraju, nego da se radnja osnovne odvija kad se ne odvija radnja zavisne surečenice i obratno. U zavisnoj surečenici takvih rečenica niječni su predikati svršenoga vida (usp. Silić i Pranjković 2005: 338) te se u načelu smatraju istoznačnim jesnima (npr. Kovačević 2004, Silić i Pranjković 2005, Zovko Dinković 2013) odnosno negacija se u njima smatra fakultativnom ili ispustivom, tj. ekspletivnom (usp. Kovačević 2004, Zovko Dinković 2013, Nazalević Čučević 2015), što će se ispitati u radu. Polazi se od hipoteze da je negacija fakultativna onda kada granične vremenske rečenice nose i nijansu kakva drugoga značenja kao što je namjerno,[1] dok u primjerima u kojima se zavisna surečenica sa značenjem "čiste" terminativnosti uvodi veznikom *dok* i ima zanijekan glagol u predikatu zavisne surečenice, negacija ne znači niječnost, ali predstavlja formalni pokazatelj vremenskoga razgraničenja dviju radnji (radnja zavisne surečenice počinje se odvijati onda kada se više ne odvija radnja glavne surečenice), pa joj stoga sintaktičko-semantički ne mogu konkurirati potvrdni parnjaci (usp. Nazalević Čučević 2015).

Analiza negacije u vremenskim rečenicama s veznikom *dok* temeljit će se na primjerima prikupljenima iz hrvatskih računalnih korpusa *hrWac 2.0* i *Hrvatska jezična riznica* te iz paralelnoga korpusa *SETimes*. Ti su primjeri nadopunjeni primjerima iz *Novoga zavjeta* (prijevod B. Dude i J. Fućka iz 1998.), govorne prakse te primjerima iz hrvatske jezikoslovne literature (npr. Silić-Pranjković 2005, Zovko Dinković 2013). Pojedini su primjeri skraćeni radi zornosti.

2. Potpuna istodobnost

Istodobnost može biti potpuna, npr. (1), ili djelomična (usp. *Dok je čitao, podvukao je bitno*.). Kako je napomenuto, u radu se analiziraju rečenice sa značenjem potpune istodobnosti. U njima obično dolazi veznik *dok*, a u službi predikata zavisne i glavne surečenice dolaze oblici nesvršenih glagola. U analizi se uglavnom polazi od jesnih rečenica u kojima su u službi predikata prezentski oblici glagola kako bi se ukazalo na to da među (naizgled) istovrsnim rečenicama postoje značajne semantičke razlike koje utječu na mogućnost odnosno nemogućnost nijenjanja. Rečenice se analiziraju s obzirom na neka značenja glagola u funkciji predikata dviju surečenica, s obzirom na vršitelja radnje, mogućnost alterniranja veznika *dok* s drugim veznicima te s obzirom na mogućnost habitualizacije i nijekanjanja.

U jesnoj rečenici (1a) u službi su predikata nesvršeni glagoli kontrolirane radnje, tj. one koja pretpostavlja namjeru subjekta da je vrši (usp. Ivanović 2012).

[1] Ta je hipoteza djelomično utemeljena i na analizi ekspletivne negacije u graničnim rečenicama I. Zovko Dinković (2013).

BDD-A27192 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:04 UTC)

(1a) Podvlači dok čita.

Surečenicom s veznikom *dok* ukazuje se na vremenski okvir radnje zavisne surečenice čije se trajanje podudara s trajanjem radnje glavne surečenice. Kako se navedenim surečenicama izriče višekratno istodobno odvijanje radnje označene nesvršenim glagolima (usp. Silić i Pranjković 2005: 339), veznik *dok* alternira s veznikom *kad* te se rečenice tipa (1a) nerijetko habitualiziraju (usp. 1b).

(1b) Podvlači dok/kad god čita.

U rečenicama tipa (1) negacija obično dolazi u glavnoj surečenici, usp. (1c).

(1c) Ne podvlači dok čita.

Naime, radnja zavisne surečenice označuje dominantnu radnju (*čita*) u čijim se okvirima događa i kakva paralelna radnja (*podvlači*). U primjeru (1c) s rečeničnom negacijom u glavnoj surečenici razvidno je to da se izvanjezična situacija opisuje na način da se poriče vršenje paralelne radnje koja je bila očekivana ili moguća.

Kako je paralelna radnja izražena glagolom *podvlačiti* u načelu usko povezana s dominantnom radnjom izraženom glagolom *čitati*, nijekanjem se dominantne radnje isključuje i vršenje prateće radnje, što se izražava rečeničnom negacijom u glavnoj surečenici, usp. (1d), pričem kao običniji od veznika *dok* dolazi veznik *kad(a)*.

(1d) Kad ne čita, ne podvlači.

Razmotrimo primjer (2) u kojemu se u vremenski okvir radnje zavisne surečenice smješta radnja koja nije s njom usko povezana. U zavisnoj surečenici s veznikom *dok* prisutna je rečenična negacija.

(2) Dok ne govori, gleda moje crteže na zidu.

Nijekanjem radnje u zavisnoj (*govori*) ne isključuje se vršenje radnje (*gleda*) u glavnoj surečenici. Štoviše odrečena je radnja zavisne surečenice preduvjet vršenja radnje glavne surečenice i obratno. Nadalje rečeničnom negacijom u zavisnoj surečenici mijenja se narav vremenske rečenice sa značenjem potpune istodobnosti. Naime, iako kao bitno obilježje istodobnosti stoje veznik *dok* i nesvršeni glagoli u službi predikata dviju surečenica, negacijom se zavisne surečenice klasična istodobnost isključuje, a unosi se značenje graničnosti, tj. pretpostavlja se da se radnja glavne surečenice odvija onda kad se ne odvija radnja

BDD-A27192 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:04 UTC)

zavisne surečenice, što je razvidno i iz primjera (3) u kojemu je terminativnost posebno naglašena pojačajnom česticom *sve*.[1]

(3) Prolazak je »neškodljiv« sve dok ne dira u »mir, red ili sigurnost obalne države«.

Dakle dok se na semantičkome planu kod potpune istovremenosti dvije radnje u svojim vremenskim protežnostima u cijelosti preklapaju (usp. Badurina 2013: 78) odnosno dok je granica radnji obiju surečenica u načelu ista (usp. Silić i Pranjković 2005: 339), što je slučaj u primjeru (1), u primjerima (2-3) veznikom *dok* i niječnom česticom u zavisnoj surečenici granica je radnji nejednaka bez obzira na postojanje nesvršenih oblika glagola u objema surečenicama. S obzirom na to da je određenost radnje zavisne surečenice preduvjet vršenja radnje glavne surečenice i obratno, usp. (4),

(4) Dok govori, ne gleda moje crteže na zidu.

jasno je da je vremenskome značenju u navedenim primjerima svojstvena i nijansa uvjetnoga odnosno pogodbenoga značenja, što je razvidno i iz primjera (5a-b) s veznikom *kod* koji je u tome tipu konstrukcija običniji od veznika *dok*.

(5a) Što pisac radi kad ne piše?
(5b) Kad god ne trenira, naš najbolji skijaš odmara.

Navedenim se rečenicama izražava ponovljivost radnje, pričem se višekratnost može naglasiti habitualizacijom, tj. česticom *god*. U rečenici (5b) česticom *god* naglašena je višekratnost radnje u surečenici s veznikom *kad* koji je, kao što je već napomenuto, u takvome tipu konstrukcija običniji od veznika *dok*.

Dok predikate u gore navedenim primjerima čine glagoli kontrolirane radnje te glagoli različitih aktivnosti, u primjerima (6-9) u službi su predikata zavisnih surečenica egzistencijalni glagoli koji unatoč tomu što dijele osnovno značenje kategorije postojanja i varijante toga značenja, međusobno se razlikuju s obzirom na mogućnost ili nemogućnost nijekanja. Da je mogućnost nijekanja predikata zavisne surečenice u čijoj su službi egzistencijalni glagoli leksičko-semantički uvjetovana, razmotrit ćemo na primjerima (6-9).

(6) Dok postoje različita mišljenja, ima i kulture.
(7) Restorani mogu raditi dok god ima gostiju.
(8) Dok ne žive zajedno, ne namjeravaju se ogovarati i blatiti.
(9) Dok živim, želim uživati.

[1] U podkorpusu *Hrvatske jezične riznice* od pronađene 1283 pojavnice za upit *dok ne* jedino je primjer (12), kojemu glagoli ne pripadaju grupi glagola kontrolirane radnje, odgovarao navedenome značenju. Ostali su primjeri s veznikom *dok* sadržavali niječne predikate svršenoga vida i značenje terminativne vremenske rečenice.

BDD-A27192 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:04 UTC)

U zavisnim surečenicama s glagolima *postojati* i *imati* može doći rečenična negacija. Kako se u jesnim rečenicama (6-7) radnja glavne surečenice uklapa u vremenski okvir zavisne surečenice, pričem radnja glavne surečenice proizlazi iz radnje glavne surečenice, negacija se radnje zavisne surečenice u funkcionalnome smislu prenosi i na sadržaj glavne surečenice, što je u primjerima (10a-b) postignuto rečeničnom negacijom obiju surečenica.

(10a) Dok ne postoje različita mišljenja, nema ni kulture.
(10b) Restorani ne mogu raditi dok god nema gostiju.

S obzirom na to da se u primjerima (6-7) radnje obiju surečenica paralelno realiziraju, što se na strukturnome planu izražava jesnim surečenicama te da je u primjerima (10a-b) nerealizacija radnji paralelna, što se izražava niječnim surečenicama, za te je rečenice primarno vremensko značenje istodobnosti, a uvjetno je značenje na razini semantičke implikacije, što dokazuju i primjeri (11a-c).

(11a) Dok nema leša, nema ni mrtvaca.
(11b) Dok nema dokaza, ne može se ništa poduzimati.
(11c) Svatko je nevin dok nema pravomoćne presude.

Treba napomenuti da je u potonjemu primjeru (9c) niječno značenje u glavnoj surečenici izraženo inherentno niječnom riječi odnosno niječnim pridjevom *nevin*.[1]

U primjerima (8-9) u zavisnoj surečenici nalazi se glagol *živjeti*. Dolazi li u značenju *provoditi život*, tj. *stanovati* (Anić 1998) zavisna surečenica s tim glagolom u službi predikata može biti zanijekana, kao što je slučaj u primjeru (12). S obzirom na to da predstavlja vremenski okvir radnje glavne surečenice, ali ne nužno i radnju iz koje ona proizlazi, glavna surečenica može biti i niječna (8) i jesna (usp. 12), ovisno o sadržaju koji se rečenicom želi prenijeti.

(12) Dok ne žive zajedno, namjeravaju se ogovarati i blatiti / namjeravaju održati dobar odnos.

Dolazi li pak glagol *živjeti* u značenju *biti živ*, *u životu*, tj. *postojati u skladu svih funkcija* (Anić 1998), kao u (9) zavisna se surečenica ne može zanijekati, pa tako nisu ovjerene rečenice tipa (13).

[1] U primjeru (11c) prisutna je parcijalna negacija jer je zanijekan nepredikatni član surečenice, tj. predikatno ime. Istoznačan bi bio i primjer s rečeničnom negacijom ostvarenom niječnim prefiksom *ni-* na kopulativnome glagolu *biti* i uporabom pridjeva *kriv* koji ne sadrži u sebi niječni morfem, ali ima negativno značenje (Zovko Dinković 2013: 198), usp. *Nitko nije kriv dok nema pravomoćne presude*, pričem dolazi do niječnoga slaganja, tj. uporabe niječnoga neodređenoga izraza uz rečeničnu negaciju. Univerzalni kvantifikator *svatko* rečeničnom je negacijom zanijekan te je na njegovo mjesto došla *ni-* riječ odnosno niječna neodređena zamjenica *nitko*. V. o niječnome slaganju u Kovačević 2002, Zovko Dinković 2013, Nazalević Čučević 2015.

BDD-A27192 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:04 UTC)

(13) *Dok ne živim, (ne) želim uživati.

Na primjerima iz govorne prakse u nastavku ćemo rada razmotriti i negaciju u onim vremenskim rečenicama sa značenjem istodobnosti u kojima su subjekti dviju surečenica različiti, usp. (14-15).

(14) Dok ne gledam, uzima kolače iz zdjele.
(15) Dok ja rintam, on prstom ne mrda.

U primjeru (14), kao i u primjerima tipa (2), sadržaji su surečenica međusobno logički uvjetovani, pričem izostanak jedne radnje pretpostavlja vršenje druge i obratno. U primjeru (14) izostanak radnje zavisne surečenice, što se na formalnome planu ostvaruje surečeničnom negacijom, predstavlja uvjet pod kojim se ostvaruje radnja glavne surečenice. Ili obratno – ostvarivanje radnje zavisne surečenice uvjet je pod kojim se radnja glavne surečenice ne ostvaruje, usp. (16).

(16) Dok gledam, ne uzima kolače iz zdjele.

I u ovome tipu rečenica kojima se uglavnom izražava ponovljivost radnje koja se često naglašava habitualizacijom, tj. uporabom čestice *god*, veznik *dok* alternira s veznicima *kad* i *ako*.

S druge strane za primjere tipa (15) svojstveno je suprotno značenje. Vršitelji radnja zavisne i glavne surečenice istodobno vrše različite suprotne radnje. Dakle za surečenice takvih rečenica svojstveni su usporedni istodobni nepodudarni sadržaji koji ne podrazumijevaju logičku suprotnost ili logičku međuuvjetovanost, zbog čega M. Kovačević (1998) smatra da taj tip rečenica prvenstveno ima kontrastno značenje te da se surečenice s veznikom *dok* prema glavnoj surečenici odnose kao priložne oznake kontrasta prema predikatu. Suprotnost je u primjeru (15) iskazana s jedne strane jesnom zavisnom surečenicom u kojoj je u službi predikata glagol *rintati* koji dolazi u značenju *teško raditi*, a s druge strane zanijekanom glavnom surečenicom u kojoj službu predikata vrši frazeologiziran spoj glagola i imenice *ne mrdnuti prstom* kojemu je svojstvena niječnost. Zato je u navedenome primjeru reverzibilnost negacije onemogućena, pa su zato negramatične rečenice tipa (17).[1]

(17) *Dok ja ne rintam, on prstom mrda.

[1] Uz rečeničnu negaciju kontrast se često iskazuje i leksički odnosno glagolima koji u danome kontekstu imaju suprotno značenje, tj. označuju suprotne radnje, usp. *Dok drugi pričaju, mi radimo, Dok mi radimo po 13 sati, prosvjednici besposličare.*

BDD-A27192 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:04 UTC)

3. Terminativne (granične) rečenice

Za analizu negacije u vremenskim rečenicama s veznikom *dok* posebno su zanimljive terminativne (granične) rečenice kojima se označuje različita granica kakva vremenskoga tijeka. J. Silić i I Pranjković (2005: 338-339) navode kako se u surečenicama s veznikom *dok* obično se javljaju niječni predikati svršenoga vida, pričem negacija označuje da se radnje glavne i zavisne surečenice vremenski ne podudaraju, nego da se radnja glavne odvija kad se ne odvija radnja zavisne i obratno, kao u (18-21):

(18) ... Ostani ondje dok ti ne reknem jer će Herod tražiti dijete da ga pogubi. (Ma 2,13)
(19) ... nećete me vidjeti dok ne dođe čas te reknete: „Blagoslovljen Onaj koji dolazi u ime gospodnje!“ (Lk 13, 35)
(20) ... Nećeš izići odande dok ne isplatiš do posljednjeg novčića. (Ma 5, 26)
(21) Grčka neće dobiti nijedan euro sve dok ne počne provoditi promjene.
(22) Nećemo biti sigurni dok god ne dovršimo političku transformaciju ove zemlje.

Analizirajući isti tip rečenica u makedonskome jeziku, L. Minova-Gjurkova (2000: 272-273) smatra da se radnja glavne surečenice u rečenicama tipa (18-21) ograničava trenutkom u kojemu će se izvršiti radnja zavisne surečenice, zbog čega rabi sličan termin *limitativne rečenice* (mak. *лимитирачки*). I Z. Topolińska (2009: 101-102) smatra da negacija ugrađena u predikat zavisne surečenice signalizira završnu vremensku granicu radnje ili stanja izraženoga predikatom glavne surečenice odnosno da je radnja zavisne surečenice trenutačna te da označuje završetak radnje glavne surečenice.

Iz primjera (21) razvidno je i to da se graničnost takvih rečenica posebno naglašava pojačajnom česticom *sve*, što je i funkcija čestice *god* u primjeru (22) kojom se granična rečenica habitualizira. Dakle objema se česticama u primjerima (21-22) ističe da radnja zavisne traje do one vremenske granice do koje traje i radnja glavne surečenice.

O graničnim rečenicama s veznikom *dok* i niječnim predikatima svršenoga vida govori se kao o primjerima konstrukcija s fakultativnom odnosno ekspletivnom negacijom. Analizirajući slične primjere u srpskome jeziku, M. Kovačević (2004: 210) ekspletivnost negacije opravdava činjenicom da niječni predikati imaju potvrdno značenje te da su istoznačni jesnima. I J. Silić i I. Pranjković (2005: 338) smatraju da rečenice tipa (23) mogu imati isto značenje s jesnim predikatima, ali da tada mogu značiti i to da su radnje istodobne i da završavaju u isto vrijeme.

(23) Čekali smo dok ne napiše pismo. [→ Čekali smo dok napiše pismo.]

BDD-A27192 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:04 UTC)

Autori također navode i kako je u rečenicama tipa (23) niječni predikat zavisne surečenice manje običan,[1] iako niječnost ima svoje logičko opravdanje, što potkrjepljuju parafrazom *Čekali smo dok napiše pismo, a kad je napisao, onda više nismo čekali.* Slažemo se s dijelom postavke u kojemu se navodi da je niječnost logički opravdana. Međutim, ne bismo se složili s tvrdnjom da je niječni predikat zavisne surečenice manje običan, što možemo potkrijepiti i primjerom iz korpusa. Naime, u podkorpusu tiskovina *Hrvatskoga jezičnoga korpusa*, primjerice, za upit *dok dođe* pronađene su tri pojavnice koje odgovaraju graničnome vremenskome značenju. S druge strane 25 pojavnica odgovaralo je upitu koji je sadržavao negaciju - *dok ne dođe*.

Tumačeći ekspletivnu negaciju na primjeru graničnih vremenskih rečenica s veznikom *dok* u hrvatskome jeziku i nadovezujući se na stav J. Silića i I. Pranjkovića da se isto značenje u (23) u načelu može prenijeti i rečenicama s jesnim predikatima, I. Zovko Dinković (usp. 2013: 207-208) smatra da rečenice s jesnim predikatima ipak nisu uvijek jednako prihvatljive kao njihovi niječni parnjaci, pričem kao jednako prihvatljive navodi rečenice tipa (23), napominjući kako se značenje ne bi promijenilo ni kada bi se umjesto veznika *dok* upotrijebio veznik *da* (24):

(24) Čekali smo da se pojavi.

Neprihvatljivim ni s jednim od dvaju veznika smatra potvrdni parnjak (25 b-c) primjera (25a):

(25a) Ostaju skeptični dok ne vide uvjete natječaja.
(25b) *Ostaju skeptični dok vide uvjete natječaja.
(25c) *Ostaju skeptični da vide uvjete natječaja,

što pripisuje značenju glagola koji se nalaze u glavnoj surečenici, pričem glagol *čekati* u (23) izražava neku vrstu aktivnosti pa rečenica (23) uz vremensko značenje sadrži i značenje namjere, pa je moguća i rečenica (24). Autorica smatra da je u (25a) prisutan stativan predikat, zamjenjiv predikatom *biti skeptičan*, te da je namjera u rečenici (25a) nepostojeća ili u najboljem slučaju minimalna. Iz svega navedenoga I. Zovko Dinković zaključuje da su vremenske rečenice s veznikom *dok*, koje sadrže ekspletivnu negaciju, samostalne konstrukcije koje prenose određeno značenje i nisu izvedene iz odgovarajućih jesnih konstrukcija iako su im katkad po značenju jednake, što smatra osobito razvidnim iz primjera (26):

(26) Neću doći tebi dok se ne ispričaš,

u kojemu se, kako navodi autorica, ekspletivna negacija nalazi u dosegu rečenične negacije pa gotovo zadobiva pravo niječno značenje. Djelomično se slažemo s navedenim postavkama I. Zovko Dinković. Naime slažemo se da se u

[1] II. Zovko Dinković (2013: 207) navodi da je činjenica da se u svakodnevnome govoru negacija u rečenicama tipa (539.i) ispušta.

BDD-A27192 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:04 UTC)

rečenicama tipa (23) i (24) preklapaju granično vremensko značenje i značenje namjere te da vezniku *dok* i niječnoj zavisnoj surečenici konkuriraju veznik *da* i jesna zavisna surečenica te veznik *dok* i jesna zavisna surečenica.

Razgledaju li se tako pozornije i rečenice (20-21) razvidno je to da se u njima isprepliću vremensko i uvjetno značenje, pričem vezniku *dok* i niječnoj zavisnoj surečenici ne konkuriraju veznik *da* i jesna zavisna surečenica niti im konkuriraju veznik *dok* i potvrdna zavisna surečenica. S obzirom na nijansu uvjetnoga značenja vezniku *dok* konkurira veznik *ako* i niječna zavisna surečenica. Da je niječni predikat zavisne surečenice nemoguće zamijeniti potvrdnim parnjakom, usp. (27) i (28):

(27) *Nećeš izići odande dok isplatiš do posljednjeg novčića.
(28) *Grčka neće dobiti nijedan euro sve dok počne provoditi promjene,

uvjetuje i zanijekan glagol u službi predikata glavne surečenice (usp. i Popović 2012: 275), što je slučaj i u primjeru (26) koji navodi I. Zovko Dinković tumačeći da se ekspletivna negacija nalazi u dosegu rečenične negacije te da gotovo zadobiva pravo niječno značenje.

Parafraziramo li primjere (26) i (20-21) na sljedeći način (29-31):

(29) Doći ću ti kad se ispričaš.
(30) Izići ćeš onda kad isplatiš sve do posljednjeg novčića.
(31) Grčka će dobiti novac kad počne provoditi promjene,

razvidno je to da su jesne rečenice istoznačne rečenicama u kojoj su predikati obiju surečenica zanijekani, što bi se u načelu moglo tumačiti dvostrukom negacijom kojom se smatraju samo oni primjeri u kojima dvije ili više niječnih riječi u rečenici rezultiraju potvrdnošću (usp. Zovko Dinković 2013: 230). Dakle u rečenicama (29-31) radnja će se glavne surečenice (usp. Grčka će dobiti novac u (31)) izvršiti kada se izvrši radnja zavisne surečenice (usp. kad Grčka počne provoditi reforme u (31)).

Vremenske rečenice kao u (18-19) u potpunosti su lišene kakva drugoga značenja, kao i rečenica koju analizira I. Zovko Dinković (25a). To su „čiste“ terminativne vremenske rečenice. Smatramo da se u njima granična točka dviju radnji formalizira negacijom. Dakle negacija u rečenicama (18-19) i (25a) nema niječno značenje, ali je u takvim konstrukcijama formalni pokazatelj terminativnosti, pričem joj ne konkuriraju ni potvrdni parnjak s veznikom *dok* niti joj konkurira kakav drugi veznik s niječnim ili potvrdnim parnjakom,[1] što je u primjerima (19) i (22) uvjetovano i negacijom u glavnoj surečenici.

[1] V. Anić (2009: 411) smatra da se u zanijekanome glagolu radi o pseudonegaciji odnosno da negacija kao formalno sredstvo uz glagol ne negira radnju, nego formalizira odnose po vidu između dvije glagolske radnje. Treba napomenuti da Anić ovaj zaključak primjenjuje na one primjere u kojima zanijekanome glagolu konkurira i jesni oblik. U makedonskome jeziku, primjerice, takva varijantnost jesnih i niječnih graničnih rečenica ne postoji. Da bi se izrazila istodobnost, veznici *додека* i *дури*, koji odgovaju vezniku *dok* u hrvatskome jeziku, rabe se samostalno. U graničnim se vremenskim rečenicama ti veznici rabe s česticama *не* ili *да* (usp. Минова-Ѓуркова 2000: 272-273), nikako

BDD-A27192 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:04 UTC)

Potvrdni parnjak negaciji ne konkurira ni u konstrukcijama tipa (32):

(32a) Bježi dok te nisam uhvatila.
(32b) *Bježi dok sam te uhvatila.

Dakle ovjereni su samo oni primjeri u kojima u glavnoj surečenici dolazi imperativ nesvršenoga glagola, a u zavisnoj zanijekani svršeni glagol u perfektu. U (32a) vremensko značenje nosi i nijansu namjernoga značenja, pa vezniku *dok* konkurira veznik *da* uz koji također dolazi niječna zavisna surečenica, usp. (32c):

(32c) Bježi da te ne uhvatim,

a umjesto prezenta zanijekanoga glagola u zavisnoj surečenici može doći i kondicional I.

Za primjer (32a) moglo bi se zapravo reći da je namjerno značenje dominantno. Granična temporalnost u njemu nije transparentna kao u primjerima (18-22), nego negacija u primjeru (32a) predstavlja svojevrstan formalni pokazatelj hipotetičnosti (usp. Nazalević Čučević 2013).

4. Zaključak

Iako je u radu negacija u vremenskim rečenicama sa značenjem istodobnosti s veznikom *dok* obrađena s obzirom na samo neka značenja glagola (npr. glagoli kontrolirane radnje, glagoli različitih aktivnosti, egzistencijalni glagoli) te s obzirom na njihove prezentske oblike, potvrđena je polisemantičnost veznika *dok* te je ukazano na ograničenja i značenjske razlike u uporabi negacije u simultanim vremenskim rečenicama. Kao zaključak se nameće da u pojedinim primjerima, prvenstveno onima u kojima su sadržaji surečenica međusobno logički uvjetovani, združenost veznika *dok* i niječne čestice *ne* dokida klasičnu istodobnost odnosno implicira nejednaku granicu radnji dviju surečenica, pričem vremensko značenje dobiva i nijansu uvjetnoga značenja. Združenost veznika *dok* i niječne čestice *ne* i u jezičnoj je praksi rezervirana za terminativna značenja (što je potvrđeno ograničenošću broja primjera u korištenim korpusima), dok u značenju istodobnosti vezniku *dok* konkurira veznik *kad* kao neutralan veznik, nespecijaliziran za granično vremensko značenje s niječnim predikatima svršenoga vida.

Kada je riječ o analizi terminativnih (graničnih) rečenica s veznikom *dok*, na primjerima je razmotreno pitanje fakultativnosti odnosno suvišnosti negacije odnosno istoznačnosti niječnih struktura s jesnima. Zaključujemo da bi se o ekspletivnoj negaciji u hrvatskome jeziku moglo govoriti onda kada granične

samostalno. Dakle uporaba *не* ili *да* uz veznike *додека* i *дури* formalni je pokazatelj terminativnosti, usp. *Ја бркаше змијата дури не ја фати, Додека да се смени урбанистичкиот план во Маџари, граѓаните ќе се гушат во урна.*

BDD-A27192 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:04 UTC)

vremenske rečenice nose i nijansu kakva drugoga značenja, kao što je, primjerice, namjerno. Smatramo da je tada opravdano tumačiti da zanijekani predikati imaju potvrdno značenje jer ne niječu ništa, nego imaju isto značenje kao i njihovi potvrdni parnjaci ili pak kao jesna zavisna surečenica s veznikom *da*. Ako je pak uz predikat zavisne surečenice, zanijekan i predikat glavne surečenice, neovjereni su primjeri u kojima negaciji u zavisnoj surečenici odgovara potvrdni parnjak. U primjerima u kojima se zavisna surečenica sa značenjem "čiste" terminativnosti uvodi veznikom *dok* i ima zanijekan glagol u predikatu, negacija ne znači niječnost, ali predstavlja formalni pokazatelj vremenskoga razgraničenja dviju radnji, pa joj stoga sintaktičko-semantički ne konkuriraju potvrdni parnjaci. U posebnu bi se skupinu primjera izdvojili oni s imperativom u glavnoj surečenici u kojima je negacija formalni pokazatelj mogućnosti realizacije negativne odnosno nepovoljne radnje.

Literatura

Anić, Vladimir. (1998). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.

Anić, Vladimir. (2009). *Naličje kalupa. Sabrani spisi.* Ur. Ivan Marković. Zagreb: Disput.

Badurina, Lada. 2013. Vremenski odnosi na razini složene rečenice i teksta. U: *Vrijeme u jeziku - Nulti stupanj pisma. Zbornik radova 41. seminara Zagrebačke slavističke škole*, [ur. T. Piškovići T. Vuković], 75–97. Zagreb: FF Press.

Ivanović, Milena D. (2012). „Izražavanje akcionalnosti u ukrajinskom i srpskom jeziku." Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu.

Kovačević, Ana. 2012. „Negacija u hrvatskome crkvenoslavenskome jeziku." Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu.

Kovačević, Miloš. (1998) *Sintaksa složene rečenice u srpskom jeziku*. Beograd: Raška škola.

Kovačević, Miloš. 2002. *Sintaksička negacija u srpskome jeziku*. Niš: Izdavačka jedinica univerziteta.

Kovačević, Miloš. 2004. *Ogledi o sintaksičkoj negaciji*. Niš: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Minova-Gjurkova, Liljana. 2000. *Sintaksa na makedonskiot standarden jazik*. Skopje: Magor.

Mrazović, Pavica i Zora Vukadinović. 1990. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance.* Sremski Karlovci - Novi Sad: Izdavačka knižarnica Zorana Stojanovića.

Nazalević Čučević, Iva. 2007. „Kontrastivna analiza sintaktičke negacije u hrvatskome i makedonskome jeziku". Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu.

Popović, Ljudmila. 2012. *Kontrastivna gramatika srpskog i ukrajinskog jezika: taksis i evidencijalnost.* Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.

Pranjković, Ivo. 2001. *Druga hrvatska skladnja: Sintaktičke rasprave*. Zagreb: Hrvatska, sveučilišna naklada.

Silić, Josip i Ivo Pranjković. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.

Topolińska, Zuzanna. 2009. *Polski – Makedonski. Gramatička konfrontacija: 9. Negacija.* Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite.

Zovko Dinković, Irena. (2007). „Negacija u engleskom i hrvatskom jeziku". Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu.

Zovko Dinković, Irena. (2013). *Negacija u jeziku: Kontrastivna analiza negacije u engleskome i hrvatskome jeziku.* Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

BDD-A27192 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:04 UTC)